

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף פ

[מכאן מביאור 'חברותא']

אמר רב יהודה: כוי אינו נולד מבהמה וחיה, אלא בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם מין בהמה היא אם מין חיה היא.

רב נחמן אמר: כוי זה איל הבר הגדל ביער ואין בו ספק אלא הוא חיה גמורה.

כתנאי: דתנאי: **כוי זה איל הבר**, [נוכר נחמן]. ויש אומרים: כוי זה הבא מן התייש ומן הצבייה. **רבי יוסי אומר:** כוי בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה היא אם מין בהמה היא, [נוכר יהודה]. **רבן שמעון בן גמליאל אומר:** כוי מין בהמה היא, ושל בית משפחת דושאי היו מגדלין מהן עדרים עדרים.

אמר רבי זירא אמר רבי ספרא אמר רב המנונא: הני עיזי דבאלא, עזי היער, כשרות לגבי מזבח, לפי שאינן מין חיה [שאינה קריבה למזבח] אלא מין בהמה.

סבר לה רב המנונא, כי הא דאמר רבי יצחק: **עשר מיני בהמות** [ונכללו בהן גם חיות] **מנה הכתוב!** שהן מותרות באכילה, **ותו לא!** שמלבדם אין שום בהמה או חיה הכשרה באכילה.

והני עיזי דבאלא, שהן בודאי כשרות לאכילה, **מדלא קחשיב להו הכתוב** [בתור מין בפני עצמו] **בהדי חיות, שמע מינה** שבכלל מין עז נינהו, ונמצא שהעזים הללו אינם בגדר "חיה" אלא בגדר "בהמה" ממין העזים, והן בכלל אותן בהמות שמנה הכתוב.

מתקיף לה רב אחא רב יעקב, על דברי רב המנונא שרק עשר בהמות המנויות בכתוב כשרות: **ואימא "איל וצבי"** הכתוב בתורה - **פרט**, ואילו **"כל בהמה"** שכתוב לאחר מכן - **כלל!** וכיון שכל מקום שכתוב פרט ואחר כך כלל **נעשה כלל מוסיף על הפרט**, אם כן **איכא טובא**, ונלמד מכאן הרבה מינים [שיש בהם סימני טהרה], שאף הם נתרכו להיות כשרים באכילה? ומתריצין: **אם כן**, שתדרוש מפרט וכלל

לרבות בהמות רבות נוספות, **כל הני פרטי**, כל הבהמות וחיות שמנה הכתוב, **למה לי? והרי בכדי לדרוש "פרט וכלל"** היה די בכך שהתורה תכתוב מין אחד שהוא יהיה "פרט"! אלא, ודאי, לכך נמנו כולם כדי לומר שרק אלו כשרות ותו לא.

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא [על ההוכחה לעיל שעזי דבאלא הן בהמות ולא חיות]: **ודלמא עיזי דבאלא מינא ד"אקו" נינהו**, שהאקו היא חיה שנמנתה בין עשר הבהמות, וכיון שאין אנו בקיאים מהו מין עיזי דבאלא יתכן שבאמת מנה אותם הכתוב כשהזכיר את מין האקו?

וכן אמר ליה **רב אחא בריה דרבא לרב אשי**, ואמרי לה: אמר **רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי: דלמא עיזי דבאלא מינא דתאו או מינא דזמר, נינהו?** שהתאו והזמר אף הן חיות שנמנו בין עשר הבהמות, ושמא עיזי דבאלא נכללים באחת מהן?

אמר ליה רב חנן לרב אשי: אמימר - שרי תרבייהו! אמימר התיר את חלב עיזי דבאלא באכילה. ומוכח שהוא סובר שהן חיות, וחלב חיה מותר באכילה.

בעא מיניה אבא בריה דרב מנימין בר חייא מרב הונא בר חייא: הני עיזי דבאלא - מהו שיקרבו לגבי מזבח? וספק זה תלוי אם הן חיות או בהמות?

אמר ליה רב הונא בר חייא: עד כאן לא פליגי רבי יוסי ורבנן אלא בשור הבר שגדל ביער אם הוא בהמה או חיה.

דתנן: שור הבר - מין בהמה הוא. רבי יוסי אומר: מין חיה הוא!

וטעם מחלוקתם: **דרבנן סברי: מדמתרגמינן** [דברים יד ה] "תאו" - **תורבלא**, שמשמעו שור היער [תור - בלא], ומכיון שהוא נקרא "שור" שמע מינה ששור הבר **מינא דבהמה הוא!**

ורבי יוסי סבר: מדקא חשיב ליה הכתוב ל"תאו", שהוא שור הבר, **בהדי חיות**, שהרי כתוב "אקו ודישן ותאו וזמר", שכולן חיות, שמע מינה ששור הבר **מינא דחיה הוא!**

אבל הני עיזי דבאלא, שלא נמנו בין החיות - **דברי הכל מינא דעז נינהו!** שהרי הם קריין "עז", ורבי יוסי אף הוא יודה כאן שהולכין אחר השם.

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא: ודלמא באמת עיזי דבאלא - מינא דאקו נינהו, וחיות הן?

אמר ליה רבינא לרב אשי: ודלמא עיזי דבאלא מינא דתאו או מינא דזמר נינהו שהן חיות?

אמר ליה רב נחמן לרב אשי: אמימר - שרי תרבייהו! לפי שהן חיות.

[עד כאן מביאור 'הברתא']

*

למדנו במשנה - כיצד השוחט וכו':

אמר רבי אושעיא: כל המשנה אינה כשיטת רבי שמעון.

ממאי? מניין לנו? והגמרא מוכיחה משלושה דינים במשנה.

המקרה הראשון:

מדקא תני קדשים בחוץ: אם שחט מחוץ לעזרה 'אותו ואת בנו' שהם קורבנות, השוחט הראשון חייב כרת משום ששחט קדשים בחוץ (אבל השני פטור מכרת, לפי שברגע שנשחטה האם, אין ראוי הבן להישחט בעזרה, לפי שהוא 'מחוסר זמן', כלומר שהיום הוא פסול ורק מחר יהיה מותר לשוחטו). ושני הקרבנות פסולים כדין קדשים שנשחטו בחוץ. ושני השוחטים סופגים ארבעים מלקות, הראשון משום שעבר על לאו של 'שחטי חוץ', והשני משום שעבר עבר על לאו של 'אותו ואת בנו'.

מכדי שמעינן ליה לרבי שמעון: הרי רבי שמעון סובר 'שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה', ואם כן לגבי כל הדינים היא לא נחשבת 'שחיטה', (חוץ מלגבי האיסור עצמו של שחטי חוץ, שעל זה הוא מתחייב כרת). ואם כן לאחר שהראשון שחט את האב בחוץ ובעצם 'הרג' אותו ולא 'שחט' אותו, השני ששחט את הבן בחוץ לא עבר על 'אותו ואת בנו', כי האיסור של אותו ואת בנו הוא רק בשחיטה, וכאן האב לא נשחט אלא נהרג. אך מצד שני הוא צריך להתחייב כרת על שחיטת קודשים בחוץ, משום שאם אין איסור אותו ואת בנו נמצא שהבן ראוי לקרבן ואינו מחוסר זמן. ומדוע אומרת המשנה שהשני פטור מכרת? אלא בהכרח שהיא לא כרבי שמעון.

המקרה השני:

חולין בפנים: אם שחט בתוך העזרה 'אותו ואת בנו' שהם חולין, שני הבהמות פסולין משום שהם חולין שנשחטו בעזרה. והשוחט השני מקבל ארבעים מלקות בגלל שעבר על איסור 'אותו ואת בנו'.

מכדי שמעינן ליה לרבי שמעון: לדעת רבי שמעון ששחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, נמצא שהראשון הרג את האב ולא שחט אותו, ואם כן מדוע השני מקבל מלקות הרי הוא לא עבר על איסור אותו ואת בנו?

המקרה השלישי:

קדשים בפנים: אם שחט קדשים שהם 'אותו ואת בנו' בתוך העזרה, השוחט הראשון שחיטתו כשרה והקרבתו כשר והוא פטור (משום ששחט כדין). והשוחט השני מקבל מלקות משום שעבר על איסור 'אותו ואת בנו', והקרבתו פסול להקרבה משום 'מחוסר זמן' (כי היום אסור להקריבו, וכיון ששחטו הוא נפסל).

מכדי שמעינן ליה לרבי שמעון: רבי שמעון סובר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, ואם כן שחיטת קרבן גם כן נחשבת 'שחיטה שאינה ראויה', משום שכל עוד לא נזרק הדם לא נותר הבשר באכילה. ומכיון שבשעת השחיטה היא לא ראויה, לא מועיל שאחר כך יזרוק את הדם והבשר יהא מותר. ואם כן מדוע השני מקבל מלקות על 'אותו ואת בנו'? וכן מדוע הקרבן של השני פסול? אלא בהכרח שהמשנה אינה כרבי שמעון.

קושיא: פשיטא דהכי איתא: פשוט שהמשנה אינה כרבי שמעון, ומה חידש לנו רבי אושעיא? תירוץ: **שחיטת קדשים איצטריכא ליה:** רבי אושעיא בא לחדש שגם המקרה האחרון (של שחט אותו ואת בנו קודשים בפנים) אינו כרבי שמעון. כי היה מקום לומר ששחיטת קרבן כן נחשבת 'שחיטה ראויה', משום שאם הרג את הקרבן ואחר כך זרק את דם, הבשר לא נותר באכילה, אבל אם שחט אותו ואחר כך זרק את הדם הבשר נותר באכילה. קמ"ל שאין זו שחיטה ראויה, בגלל שבשעת השחיטה עצמה הבשר לא נותר משום שעדיין לא זרק את הדם.

*

הגמרא דנה במקרה האחרון, של שחט אותו ואת בנו קודשים בפנים:

שאלה: **ולילקי נמי משום לאו דמחוסר זמן:** מדוע השוחט השני עובר רק על לאו של אותו ואת בנו? עליו לעבור גם על לאו נוסף כמו השוחט קרבן מחוסר זמן שעבור על לאו. כדלהלן.

דתינא. מנין לכל הפסולין שבשור ושבשה שהוא ב"לא ירצה"? תלמוד לומר "ושור ושה וכו'": נאמר "וְשׁוֹר וְשֶׁה וְשָׂרֹעַ וְקָלוֹט ... וְלִנְדֹר לֹא יִרְצֶה" מהמלים "ושור ושה" לומדים על כל סוגי הפסולין שבשור ושבשה שהם בלאו של "לא ירצה". ועובר על הלאו כבר על השחיטה אפילו בלא הקרבה!

תירוץ: **כי קא חשיב לאוי דאותו ואת בנו, לאוי נוכראי לא קא חשיב:** המשנה מונה רק לאו של 'אותו ואת בנו' ולא לאוין 'זרים' (= נוכרים. כלומר לא לאוין אחרים).

קושיא: **ולא? והא קדשים בחוץ וכו':** האם המשנה לא מונה לאוין אחרים? והרי היא מונה את הלאו של שוחט קודשים בחוץ. וזה המקרה של 'קודשים בחוץ' הנ"ל, דהיינו אם שחט אותו ואת בנו קודשים מחוץ לעזרה, הראשון חייב כרת, ושניהם סופגין ארבעים מלקות. והגמרא מחשבת -

בשלמא שני: ואמנם ניחא שהשני סופג מלקות, משום לאו אותו ואת בנו. אלא הראשון מדוע הוא סופג מלקות? האם לא משום הלאו של שוחט קודשים בחוץ?!

תירוץ: **כל היכא דליכא לאו דאותו ואת בנו חשיב לאוי נוכראי, וכל היכא דאיכא לאו דאותו ואת בנו לא חשיב לאוי נוכראי:** בכל מקום שאין לאו של 'אותו ואת בנו' המשנה מונה לאוין נוספים, אבל במקרה שיש לאו של 'אותו ואת בנו' המשנה לא מונה לאוין נוספים.

ולכן במקרה של 'קודשים בחוץ' שהשני ששחט לא עובר על לאו של 'אותו ואת בנו', כותבת המשנה שהוא עובר על לאו של 'קודשים בחוץ'. אבל במקרה של 'קודשים בפנים' שהשני ששחט עובר על לאו של 'אותו ואת בנו' לא כותבת המשנה שהוא עובר גם על לאו של 'מחוסר זמן'.